

А.Б. Әлішеров¹, Ж.М. Төлен²¹Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан²«Тұран» университеті, Алматы, Қазақстан

(E-mail: alisherova@gmail.com, zh.tolen@turana-edu.kz)

Қазақстандағы жастардың саяси қатысуындағы жаңа медианың рөлі

Аңдатпа. Бұл мақалада Қазақстандағы жастардың саяси өмірге қатысуы мен жаңа медианың рөлі зерттеледі. Саяси қатысу мен әлеуметтік желілердің теориялық-концептуалдық мәні талқыланады. Зерттеу жұмысының мақсаты жаңа медианың жастардың саяси өмірге қатысуына қалай ықпал ететінін зерттей отырып, осы саладағы пікірталастарға өз үлесін қосу болып табылады. Жұмыстың гипотезасы ретінде «жаңа медиа жастардың саяси қатысуы мен белсенділігін арттыруға септігін тигізеді» деген тұжырымдама алынды.

Қазақстан мен Ресей жастарының әлеуметтік желілерді қолдануға қатысты зерттеу жұмыстарын негізге ала отырып, жастардың саяси қатысуы мен жаңа медианың қарым-қатынасына талдау жасалады. Ресей мен Қазақстан жастарына саяси қатысу белсенділігіне салыстырмалы талдау жасалып, Қазақстан жастарының саяси қатысу ерекшеліктері анықталады. Аталған екі ел жастарының арасында ең жиі қолданылатын әлеуметтік желілер үштігі Вконтакте, Instagram, YouTube желілері екендігі анықталды. Онлайн және офлайн қатысу ерекшелігін зерттеу мақсатында кейс-стади жүргізіледі. Қазақстан мен Ресейде болған саяси оқиғалар, атап айтқанда Ресейде Алексей Навальныйды қолдау мақсатындағы ірі наразылықтар мен Қазақстандағы «Қанды қаңтар» оқиғасына талдау жасалады. Зерттеу барысындағы салыстырмалы талдау қорытындысы бойынша Қазақстан жастарының саясатқа деген қызығушылық деңгейі анықталды.

Зерттеу нәтижесінде қазіргі кезде жастар саяси ақпаратты әлеуметтік желілерді қолдану арқылы алатындығы тұжырымдалады. Болашақта Қазақстанда жастардың әлеуметтік желілердегі саяси және азаматтық белсенділігінің даму әлеуеті бар деген қорытынды жасалды. Яғни, қазіргі уақытта жастардың саясатқа жоғары деңгейде қызығушылығы болмаса да, уақыт өте келе саяси процестерге араласу бірте-бірте артуда. Сонымен қатар, олардың саясатқа онлайн қатысуы көп ұзамай өз позициясын офлайн түрде білдіруінің алғышарты болып табылады.

Түйін сөздер: саяси қатысу, жастар, Қазақстан, жаңа медиа, әлеуметтік желі, саяси және азаматтық белсенділік.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-6887/2023-144-3-23-36>

Түсірі: 22.03.2022 / Жариялауға қабылданды: 10.06.2023

Кіріспе

Қазіргі таңда бүкіл әлемде ғаламторды қолдану көрсеткіші ХХ ғасырмен салыстырғанда едәуір өсіп келеді. Жаһандану заманында ғаламтор мен әлеуметтік желіні қолдану адамдардың

өмірін жеңілдетіп, бір-бірімен ақпарат алмасу процесін тездетті. Жалпы әлеуметтік желілер адамдардың қарым-қатынас жасауын және хат алмасуын жеңілдету үшін пайда болғаны рас, алайда қазір оның берер мүмкіндіктері кеңейді.

Ғалымдар арасында ғаламтордың халықтың азаматтық және саяси белсенділігіне әсері туралы көптеген болжамдары мен тұжырымдамалары бар [1]. Оның басты себептерінің бірі – ресми және бейресми ұйымдардың халық арасында саяси мүдделерді жұмылдыру мен ақпаратты тарату мақсатында әлеуметтік желілерді пайдаланатыны болып отыр.

Джилес де Зунига, Молинье және Чжэн «әлеуметтік желілердегі саяси көрініс саяси белсендіктің болашағы, әсіресе жастарды дамыту үшін перспективалы болып табылады» деп тұжырымдайды [2]. Нақтырақ айтқанда, соңғы саяси оқиғалар жаңа медианың бастамасымен жастар арасындағы саяси өмірге қатысу үшін әлеуметтік желілер мен интернетті пайдаланудың күрделі динамикасын көрсетті. Пост-Кеңестік мемлекет басшылары елде наразылық, тәртіпсіздік, көтеріліс болған жағдайда интернетті бұғаттап, ақпараттың жедел тарауына кедергі келтіреді [3]. Бұл тәжірибені Қазақстанда да жиі қолданады. Мысалы, 2019 жылы Қазақстандағы президенттік сайлауға байланысты болған наразылықтар және 2022 жылы «Қанды қаңтар» оқиғасын атап өтуге болады. Мемлекет интернет пен әлеуметтік желілерді қатаң бақылауға алып отырса да, жастар жаңа медианы әртүрлі тәсілдермен қолдана отырып, саясатқа араласуға тырысады [4]. Алайда, қазақстандық жастар интернет кеңістігінде белгілі бір саяси оқиғаларға қатысты өз пікірлерін абайлап айтуға тырысады, себебі қылмыстық жауапкершілікке тартылуы мүмкін деп қорқады. Мемлекеттік қауіпсіздікті қамтамасыз ету мақсатында 2018 жылы әрбір телефон нөміріне ұялы құрылғының IMEI кодтары байланыстырылуы қажет болды. Сол жылдан бастап Қазақстандағы ұялы байланыс пайдаланушылары өз нөмірлерін жеке сәйкестендіру нөміріне (ЖСН) байланыстыруы тиіс деп міндеттелген болатын [5].

Аталған зерттеу жұмысы жаңа бұқаралық ақпарат құралдарының жастардың саяси өмірге қатысуына қалай ықпал ететінін зерттей отырып, осы пікірталастарға өз үлесін қосады. Жастар

саяси оқиғалардың басты қозғаушы күші болғандықтан олардың саяси қатысуында жаңа медианы қалай қолданатынын зерттеу маңызды, өйткені олар жаңа медианы кез келген басқа саяси белсенді жас тобына қарағанда көбірек пайдаланады. Зерттеу гипотезасы: Жаңа медиа жастардың саяси қатысуы мен белсенділігін арттыруға септігін тигізеді.

Саяси қатысу мен жаңа ақпарат құралдарына теориялық-концептуалды талдау

Саяси қатысу – бұл саяси ақпаратпен алмасу және ақпарат жинау, дауыс беруге қатысу, саясатпен өзара әрекеттесу, саяси ақпаратты тарату, саяси науқанға қатысу, дауыс беру мақсатында басқаларға ықпал ету және ресми өкілдерді таңдауға қатысу процесі [6]. Брэйдидің пікірінше, саяси қатысудың көптеген анықтамаларына төрт негізгі ұғым кіреді: іс-әрекет, қарапайым азаматтар, саясат және ықпал ету [7]. Верба мен Ний берген саяси қатысудың классикалық анықтамасы осы компоненттердің барлығын қамтиды: «жеке азаматтардың мемлекеттік қызметкерлерді таңдауға немесе олардың іс-әрекеттеріне азды-көпті тікелей әсер етуге бағытталған әрекеттері» [8].

Көптеген анықтамаларға сәйкес, саяси өмірге қатысу жеке тұлғаның әрекетін қамтуы тиіс. Жеке ойлар, көзқарастар, сенімдер, мотивациялар немесе тенденциялар пассивті көрсеткіштер болғандықтан, саяси қатысуға кірмейді. Сонымен қатар лоббистер мен саясаткерлер сияқты элиталардың әрекеттері саяси өмірге қатысу деп саналмайды, себебі бұл әрекеттерді қарапайым азаматтар жүргізуі керек. Анықтама сонымен қатар газет оқу немесе теледидар бағдарламасын көру арқылы саясат туралы ақпарат алу немесе саяси партияның кез-келгенімен байланыс орнату сияқты әрекеттерді қамтымайды, өйткені бұл іс-шаралар жеке тұлғаның нәтижелерге қандай-да бір жолмен әсер ету әрекетін қамтуы керек.

Саяси қатысудың алғашқы зерттеулері негізінен дауыс беру мінез-құлқына бағытталған, алайда уақыт өте келе саяси қатысудың анықтамасы басқа сайлау

қызметтерін (мысалы, қайырымдылық немесе саяси науқанға ерікті түрде қатысу), сайлауды қамтымайтын саяси қызметті (мысалы, заң шығарушыларға белгілі бір мәселе бойынша жүгіну), және тағы басқа радикалды немесе дәстүрлі емес қызмет түрлерін (мысалы, саяси демонстрациялар мен көтерілістер) қамтиды.

Жалпы қазіргі таңда саяси қатысу ұғымын ғалымдар онлайн және офлайн деп екі түрге бөледі. *Офлайн саяси қатысу* нақты әлемде болып жатқан әрекеттерді қамтиды, мысалы, саяси іс-шараларға қатысу, саяси кандидаттың науқанын қолдау үшін қаражат жинауды ұйымдастыру, кандидатқа немесе партияға дауыс беру немесе жұмыс істеу. Ал *онлайн саяси қатысу* – онлайн петицияға қол қою, әлеуметтік желілерде қолтаңбалар мен ақпарат жинау, саяси кандидатқа немесе мемлекеттік қызметкерлерге Twitter, Facebook, Instagram, т.б. арқылы хабарлама жіберу және кандидаттың веб-сайтында түсініктеме беру сияқты саяси әрекеттерді қамтиды [9]. Бұл іс-шаралар көбінесе әлеуметтік желілердегі платформаларда өтеді, және олардың саяси өмірге қатысуы офлайн және онлайн іс-шараларда нақты көрсетіледі.

Әлеуметтік медианың саяси қатысуға әсері

Осы зерттеудегі алғашқы алғышарттар жиынтығы онлайн саяси қатысу контекстіндегі әлеуметтік медианы пайдалануға қатысты болмақ. Обар мен Вилдман әлеуметтік медиа – бұл пайдаланушы жасаған мазмұнды бөлісуге және жасауға мүмкіндік беретін Web 2.0 технологиялық және идеологиялық бағытына негізделген интернет-қосымшалар тобы деп атайды [10]. Жастар дауыс беруден бөлек, күш жұмылдыру мен саяси науқандарға қатысады, саяси партияға немесе кандидатқа қолдау іздейді, саяси қайраткерлермен өзара әрекеттеседі, жазбалармен бөліседі, ақпаратты жаңартады және онлайн түсініктеме береді. Сол сияқты, жастарды саяси қызметке тарту үшін әлеуметтік медианы пайдалану сияқты саяси өмірге қатысудың жаңа түрі қолданылады және ол жастарды

қатысуға шақыра бастайды, өйткені олар интернетті басқа жас топтарына қарағанда көбірек пайдаланады [11]. Facebook, Twitter, Instagram сияқты әлеуметтік желілердің жаңа түрін ескере отырып, жастардың саяси мінез-құлқын күшейтетін және қалыптастыратын онлайн режимдерін зерттей отырып, олардың саяси өмірге қатысуын мұқият және тұтас зерттеуге және түсінуге болады [12].

Әлеуметтік медианы пайдалану мен онлайн саяси қатысу арасындағы байланысты зерттеуді жалғастыру үшін бұл зерттеу жастардың саяси мәселелерге қатысуын арттырудағы әлеуметтік медианың рөлін бағалауға бағытталған. Атап өткендей, әлеуметтік медиа жастарға цифрлық онлайн қолданбаларға саяси қатысудың қолжетімді және арзан әдісін ұсынады [13]. Ең бастысы, жастардың едәуір бөлігі (25 жастан жоғары) Facebook-ті оппозициялық ойларын жеткізу үшін пайдаланады, өйткені бұл саяси мәселелер туралы хабардарлықты арттыруға көмектеседі, сонымен қатар ұлттық немесе жергілікті мәселелерді шешуге немесе өзгертуге көмектеседі. Ғалымдар саяси өмірге қатысу мен жаңа медианың арасында оң және берік байланыс бар деп мәлімдейді [14]. Әлеуметтік медианы онлайн саяси қатысу ретінде пайдалану жастардың саяси өміріне оң әсер етеді, яғни саяси белсенділігін арттыруға көмектеседі.

Әлеуметтік желілердің танымалдығы жастардың саясатқа қатысуын кеңейту үшін сайттың әлеуеті туралы бірқатар пікірталастар тудырды. Кейбір зерттеушілер Facebook, YouTube және Twitter-ді пайдалану азаматтық қатысуды арттырады, ал Facebook-ті пайдалану саяси қатысуды арттыратындығын атап өтеді [15].

Сол сияқты, әлеуметтік медианы пайдалану мен жастардың саяси өмірге қатысуы арасындағы байланыс туралы алаңдаушылық бар. Қазіргі уақытта жастар онлайн-белсенділікпен байыпты айналысса да, зерттеушілердің олардың саяси қызметке қатысуына кедергі келтіретін факторларды және әлеуметтік медианы пайдалануға бірдей әсер ететін факторларды зерттеуі

өте маңызды. Зерттеушілер сонымен қатар әлеуметтік желілер арқылы қатысу соншалықты маңызды емес және саяси өмірге қатысуға айтарлықтай ықпал етпейтіндігін атап өтеді [16]. Алайда, бұл дәлел әлеуметтік медианың жастардың саяси өмірге қатысуына әсер ету қабілетін толық жоққа шығармайды, керісінше желіні пайдалану түрі мен сипаты сияқты басқа факторларға назар аудартады.

Әлеуметтік медиа саяси өмірге қатысудан басқа, саяси білімнің ізашары ретінде де анықталды. Бұл жастарға саяси қызмет туралы ақпарат іздеуге көмектесу арқылы білім деңгейіне оң әсер етеді. Саяси білім мен медианы тұтыну арасындағы байланыс онлайн платформаларда да кездеседі, бұл әлеуметтік арналарда осы қатынастың болу мүмкіндігін болжайды. Алайда, Боде мен Далримпдің пікірінше, әлеуметтік желілердегі ақпарат журналистерден емес, сол әлеуметтік медиа платформаларының пайдаланушыларынан келеді, бұл ақпарат көзінің сенімділігі туралы сұраққа әкеледі [17]. Мысалы, Facebook timeline - да пайда болған ақпарат әдетте достар тізіміндегі пайдаланушылардың біріне қосылады. Бұл ақпарат шынымен пайдаланушының арнасына түседі және көбінесе сенімді және танымал көзден беріледі, бұл адамның ақпаратқа қалай назар аударуына әсер етеді. Бұл ерекшеліктер, егер бұл салада маңызды зерттеулер болмаса, әлеуметтік медианы пайдаланудың саяси білім деңгейіне тигізетін нақты әсерін бағалауды қиындатады.

Әлеуметтік медианың саяси білімнің артуына қалай ықпал ететінін растайтын кейбір тұжырымдар цензураны зерттеуден алынған. Бұл зерттеулер интернеттегі әлеуметтік желілердің айналасында құрылған жеке ғалам, сайып келгенде, оның көзқарастарына сәйкес келетін бірегей ақпаратқа байланысты адамның білімін тарылтады деп түсіндіреді. Бұл аудиторияға қол жетімді жаңа ақпараттың әртүрлілігін азайту арқылы оқуға кедергі келтіруі мүмкін. Сонымен қатар, адамдар кері байланыс жасау ықтималдығы аз, сәйкес келмейтін ақпаратты емес, сәйкес ақпаратты жүйелі түрде өңдейді. Демек,

жүйелі түрде өңделмеген ақпарат есте сақтау ықтималдығы аз және түсіну мен ұстанудың төмен деңгейіне әкелуі мүмкін. Көптеген пайдаланушылар саясат туралы көбірек білуге немесе әлеуметтік желілерде уақыт өткізген кезде өзекті болып қалуға ынталы бола алмайтындықтан, сүзгіден өткен медиа ортаның жағымсыз әсерлері де нашарлауы мүмкін. Сол сияқты, Физелл әлеуметтік желілерде сапалы контенттерді таңдау қиындау екенін, ал аудиторияға таңдау берілген кезде ойынсауық жаңалықтарын жиі таңдайтынын атап өтеді [18]. Егер аудитория құпия жаңалықтардан аулақ болса, әлеуметтік медианы пайдалану саяси білімге оң әсер етеді деп айтуға негіз жоқ. Дегенмен, бұқаралық ақпарат құралдары саяси фактілер мен жаңалықтарды көпшілікке жеткізу арқылы қоғамдық сана мен пікірді қалыптастырады [19].

Сонымен қатар, әлеуметтік медиа жаңалықтарындағы қажетсіз ақпаратпен танысу мүмкіндігі де бар. Кездейсоқ пайдалану көрермендер мазмұнды арнайы іздемеген кезде кездейсоқ ақпаратты тапқан кезде пайда болады. Бұл саладағы жұмыс кездейсоқ табылуларды онлайн ортадағы қоғаммен байланыс мәселелері бойынша алынған біліммен байланыстырады, бұл қалған білімнің әлеуметтік медианы жиі қолдануға ықтимал әсерін көрсетеді. Осылайша, аудитория Facebook-ті негізінен әлеуметтік себептермен қараған кезде, олар саясаттағы трендтік оқиғалар туралы ақпаратты табады деп күтуге болады. Мұндай ақпаратпен үнемі танысу кездейсоқ оқуға әкелуі мүмкін, дегенмен білім алу әлеуметтік медианы пайдаланудың негізгі мақсаты емес. Демек, жоғарыдағы талқылаудан әлеуметтік медианы пайдаланудың саяси біліммен айтарлықтай байланысы бар деген қорытынды жасауға болады.

Зерттеу әдіснамасы

Жастардың саяси қатысуы мен жаңа медианың қарым-қатынасына теориялық-концептуалдық талдау жасалды.

Зерттеу жүргізу барысында салыстырмалы әдіс, яғни Ресей мен Қазақстан жастарының саяси қатысуына

қатысты зерттеу жұмыстарына салыстырмалы талдау жасалады; онлайн және офлайн саяси қатысуға салыстырмалы анализ жүргізіледі; саяси қатысуға байланысты Рейсейдегі Алексей Навальныйды қолдау үшін наразылық көтерілістері мен Қазақстандағы қаңтар оқиғасы таңдалып, кейс-стади тәсілі қолданыла отырып зерттеу жүргізілді.

Зерттеу нәтижелері мен талқылау

2020 жылы бүкіл Қазақстан халқының 6 жастан 74 жасқа дейінгі азаматтардың интернет қолдану көрсеткіші 88,2%-ды құраған. Интернет пайдаланушылар бөлігі жыл өткен сайын артып келеді, мысалы 2016 жылмен салыстырғанда 2020 жылы қолданушылар үлесі едәуір өскенін байқауға болады (1 кестені қараңыз).

Кесте 1. 6-74 жастағы халықтың жалпы санынан Интернет желісін пайдаланушылардың үлесі

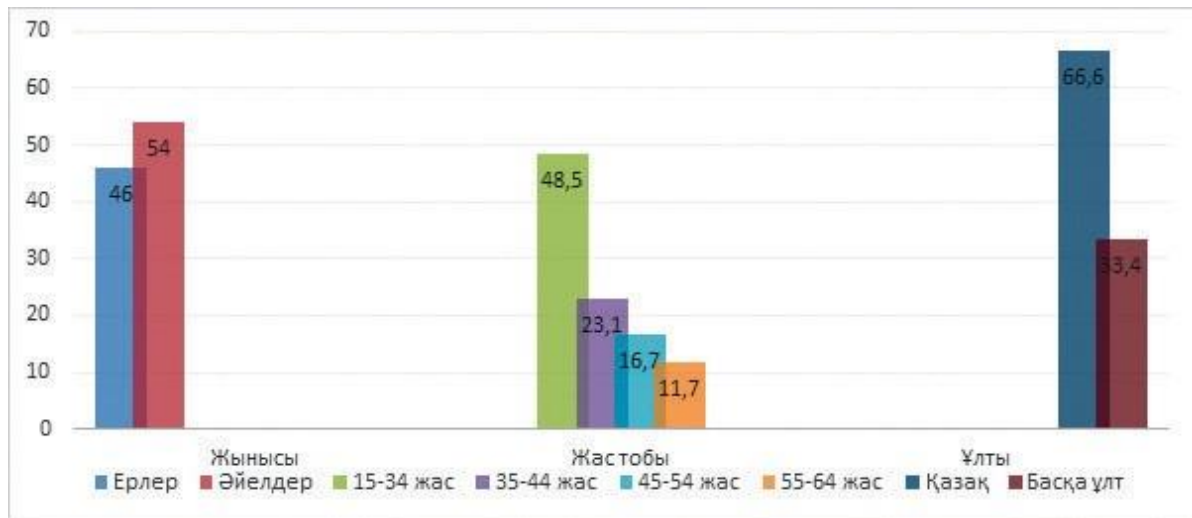
	2016	2017	2018	2019	2020
Барлығы					
Қазақстан Республикасы	76,8	78,8	81,3	84,2	88,2
Ақмола	70,0	70,8	73,8	79,4	84,6
Ақтөбе	77,7	80,8	81,1	85,7	88,0
Алматы	81,4	84,5	85,3	85,4	88,7
Атырау	72,9	75,1	78,1	80,7	80,7
Батыс Қазақстан	67,4	72,7	76,9	80,4	83,9
Жамбыл	68,7	70,1	80,9	81,6	86,0
Қарағанды	72,5	72,8	73,9	80,5	93,1
Қостанай	83,7	85,5	85,7	86,9	87,1
Қызылорда	76,7	76,2	77,7	77,9	80,0
Маңғыстау	72,5	72,6	78,9	82,3	85,9
Оңтүстік Қазақстан	75,4	79,0	-	-	-
Павлодар	80,3	82,1	83,3	85,7	93,0
Солтүстік Қазақстан	74,8	75,7	77,0	81,2	88,9
Түркістан	-	-	84,8	89,6	92,5
Шығыс Қазақстан	74,5	77,4	79,2	81,7	84,1
Нұр-Сұлтан қаласы	85,3	88,0	88,1	91,7	94,5
Алматы қаласы	84,3	84,1	84,3	87,7	91,8
Шымкент қаласы	-	-	80,0	80,1	82,3

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросы, www.gender.stat.gov.kz

Елімізде интернеттің таралу көрсеткіші 2022 жылы 98,8%-ды құрайды. Бұл көрсеткіш жаһандану процесі мен 2020 жылы әлемдік пандемияға байланысты күрт өскен. COVID-19 пандемиясы кезінде бүкіл әлем карантинде отырғандығының нәтижесінде онлайн өмірге көшті. 2022 жыл бойынша Қазақстанның интернет аудиториясы гендерлік құрамы бойынша

әйел қолданушылар ерлерден асып түседі: желідегі қазақстандық әйелдер еркектерге қарағанда артық – 54%. Жалпы, интернетті пайдаланушы 15 жастан 34 жас аралығындағы азаматтар Қазақстан аудиториясының 48,6%-ын қамтиды (Web Index Mobile, 2022) (1 диаграмманы қараңыз).

Диаграмма 1. Қазақстан интернет аудиториясының портреті

Дереккөз: Web Index Mobile, Қазақстан 100 000+, Ақпан-Сәуір 2022

Қазіргі кезге дейін жастар категориясына 14 жастан 29 жас аралығындағы азаматтар кірген болса, 2022 жылдың 26 желтоқсанынан бастап жастар санаты 14-35 жасқа дейін деп бекітілді. Бұл туралы президент Қ.К.Тоқаев «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне мемлекеттік жастар саясаты және әлеуметтік қамсыздандыру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заңына қол қойған еді [20]. Осыған орай, ҚР Ақпарат және қоғамдық даму министрі Дархан Қыдырәлінің айтуынша Қазақстанда жастар саны 6 миллионға жеткен [21].

Қазақстан мен Ресей жастарының әлеуметтік медианы қолдануына салыстырмалы талдау

Ресей мен Қазақстан жастарының арасында ең жиі қолданылатын әлеуметтік желілер үштігі Вконтакте, Instagram, YouTube желілері екендігі анықталды. Ресей Федерациясында ең танымал желілерге Вконтакте (91,4%), Intagram (70,6%), Youtube (74,9%), Whatsapp (66,4%), Telegram (59,2%) жатады екен (Попова, 2021). Ал Қазақстанда BRIF Research Group зерттеуіне сәйкес, жастар арасында ең танымал әлеуметтік желілер - Вконтакте (71%), Instagram (59%), және YouTube (54%), алайда Facebook

танымал болғанымен жастар арасында аса көп қолданысқа ие емес (10%) [22]. Жастардың Facebook желісін сирек қолданатын себебі – Вконтакте желісі мен Facebook айтарлықтай ұқсас келеді. Бірақ, екеуін салыстыратын болсақ, қолдануға ыңғайлы әлеуметтік желі ретінде Вконтакте желісін айтуға болады.

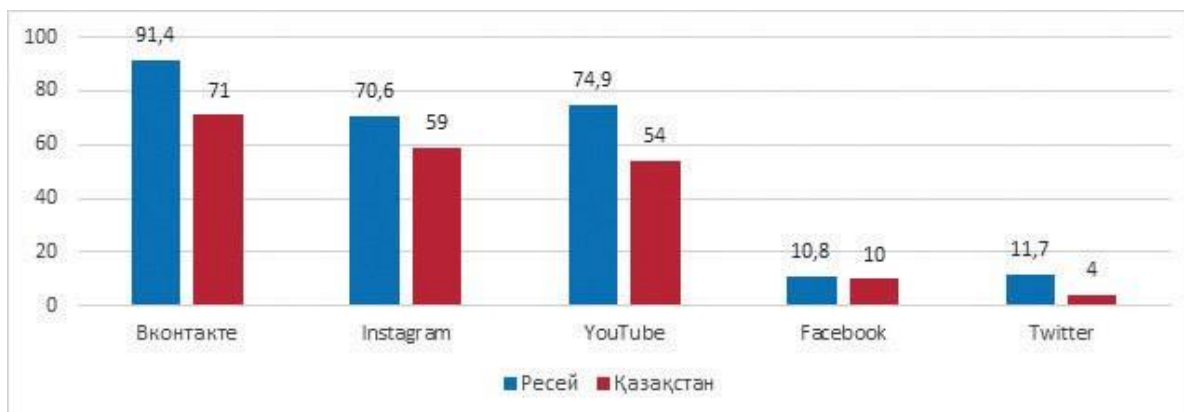
Басты нысаналы топтар осы танымал желілерді қолданғандықтан, саяси жаңалықтар, ақпараттар, үндеулер, наразылықтардың барлығы осы платформалар арқылы халыққа таратылады. Жүргізілген зерттеулер нәтижелері салыстырмалы түрде ұқсас келеді. Жалпы екі ел қоғамының даму салаларының айтарлықтай бөлігі ұқсас. Бұны Қазақстан және Ресейдің посткеңестік ел болғандығымен түсіндіруге болады.

Екі елде де жүргізілген сауалнама 14-30 жас аралығындағы азаматтар арасында жүргізілген. Себебі, 14 пен 30 жас аралығындағы әлеуметтік-демографиялық жастар тобы - саясаттанушылар мен әлеуметтанушылардың нақты талдау жасаулары үшін ерекше маңызды объекті болып табылады. Өйткені ол құндылықтар жүйесін, саяси артықшылықтарды, саяси мінез-құлық үлгілерін, саяси әлеуметтену мен жаңа ұрпақтарды қайта әлеуметтендіру ерекшеліктерін анықтап қана қоймай,

сонымен қатар қысқа және орта мерзімді перспективада қоғамдық саяси процестер сипатының өзгеруіне қатысты болжамдар жасауға мүмкіндік береді. Бұл нысанды таңдау жастардың интернет-

кеңістіктегі қарым-қатынасының жоғары көрсеткіштерімен де, оның азаматтық және наразылық саяси белсенділігінің жеткілікті жоғары әлеуетімен де анықталған (2-диаграмманы қараңыз).

Диаграмма 2. Танымал әлеуметтік желілер

Зерттеу нәтижесі көрсеткендей, Ресейдегі жастардың 22,4% -ы саяси өмірге өте қызығушылық танытады, 58,5%-ы тек белгілі бір дәрежеде қызықса, 13,8%-ы мүлдем қызығушылық танытпайды екен [23].

Қазақстан жастарының саясатқа деген қызығушылығын зерттеу барысында 14 жастан 29 жасқа дейінгі жастардың 47,8% саясатқа мүлдем қызықпайтыны, 10,5% өте төмен деңгейде, ал 20,3% орташа деңгейде

қызығады деп тұжырымдама жасалды. Ал өте жоғары деңгейде қызығатын жастар 11,4 пайызды құрайды екен [24].

Қорыта келе, екі елдің жастарының саясатқа қызығушылық деңгейінде айтарлықтай айырмашылық бар екендігін тұжырымдауға болады. Жалпы, Қазақстанда жастардың жартысына жуығы саясатқа мүлдем қызықпайтыны белгілі болса, Ресейде бұл көрсеткіш әлде қайда төмен - 13,8% (3 диаграмманы қараңыз).

Диаграмма 3. Жастардың саясатқа қызығушылық деңгейі

YouTube-бұл бір жақты байланыс, үгіт-насихат құралы, өйткені YouTube-тегі пікірлер фейк аккаунттар немесе боттар арқылы жазылады. Мұнда әртүрлі саяси контентті ілгерілету және көпшілікке тарату үшін белгілі бір мүмкіндіктер бар. Сонымен қатар YouTube арнасын монетизациялаудың әртүрлі тетіктері бар. YouTube қазір әлеуметтік медианың ішінде белсендісі және жастар арасында саяси үгіт-насихат құралы ретінде пайдалану үшін ең оңтайлы алаң болып табылады.

Қазіргі таңда Қазақстанда жастардың назарында жүретін, саясатты оңай тілмен түсіндіріп талқылайтын блогерлер бар. Солардың бірі – «Жұрттың баласы» (@jurttynbalasy) лақап атымен танымал Мұрат Даниярды (288мың оқырман бар), «Гиперборей» Вадим Борейконы (259мың оқырман бар) айтуға болады. YouTube арнасында саясат, қоғам, азаматтық позиция секілді видеолар топтамасы артуда.

Қазақстан мен Ресейдегі жастардың саяси қатысуына кейс-талдау

Ресейде Алексей Навальный билік басындағылардың заңсыз әрекеттерін әшкерелей отырып, өз деректерін YouTube платформасы арқылы таратқан еді. Алайда, саяси қудалауға ұшырап қана қоймай, 2021 жылы қамауға алынған болатын. Нәтижесінде 2021 жылы 23 қаңтарда Навальныйды қолдау наразылығына 300 мыңға жуық адам қатысқан [25]. 22 қаңтарда, TikTok әлеуметтік желісі кәмелетке толмағандарды олардың өмірі мен денсаулығына қауіп төндіретін заңсыз әрекеттерге қатыстыратын жалпы ақпараттың 38%-ын алып тастады. ВКонтакте желісінде заңсыз деп танылған жалпы ақпараттың көлемнен 50%-ы алынып, Instagram-нан 17% наразылыққа шақыру ақпараттарын тарату тоқтатылды. YouTube бейне хостингі жас ұрпаққа заңсыз акцияларға қатысуға шақыру ақпаратының 50%-ын таратуды тоқтатты [26]. Яғни, бұл наразылық шараларына жастарды шақыру ВКонтакте, YouTube, Instagram, TikTok, сияқты т.б. әлеуметтік желілер арқылы болған. Жалпы жаңа әлеуметтік медиа халықтың ойын өзгерте отырып,

оны офлайн саяси процестерге қатыстыру алғышарты болғанының анық көрінісі осы Алексей Навальныйды қолдайтын наразылықтары болып табылады.

Қазақстандағы кейс ретінде Қаңтар оқиғасын алуға болады. 2022 жылдың 2-ші қаңтар күні Жаңаөзенде бейбіт шара ретінде басталған халық наразылығы бүкіл Қазақстан аумағын қамтып қана қоймай, 5-ші қаңтарда Алматы қаласында жаппай тәртіпсіздік орын алып, мемлекеттік дәрежедегі төңкеріс ретінде тарихта қалды. Бұл наразылықтың алғышарты сұйытылған газ бағасының 60 теңгеден 120 теңгеге күрт қымбаттауы болған еді. Мемлекет тарапынан газдың бағасы 50 теңгеге төмендетілгеніне қарамастан, Алматыдағы наразылық өрши түсіп, жаппай тәртіпсіздік орнаған. Сондықтан Қ.К. Тоқаев 4 қаңтар елімізде төтенше жағдай орнағанын хабарлап, бүкіл интернет жүйесі істен шығарылды [27].

Top10VPN талдаушылары жүргізген зерттеуге сәйкес Қазақстанда интернетті өшіргендіктен экономикаға келген шығынын 410,3 млн АҚШ доллар болғанын анықтады. Жалпы, Қазақстан халқы 144 сағат интернетсіз қалған, ал 10 қаңтардан интернет мүлде өшірілген [28]. Ресейде 2022 жыл бойынша интернет өшірілген уақыты жалпы 7407 сағатты құрады.

Интернетке кіру мүмкін болмағаннан кейін әлеуметтік желілердің барлығы қол жетімсіз болды. Алайда, Алматылық программист Нәрікби Мақсұт өзінің @narikbi_live Telegram арнасында прокси-серверлерді халыққа таратты [29]. Telegram арқылы қазақстандықтар ақпарат көздеріне қол жеткізе алды, Қазақстандағы және шетелдегі отбасымен, жақындарымен және әріптестерімен байланыса алды, елдегі және тұратын қаласындағы жағдай туралы біле алды, сондай-ақ Қазақстандағы жағдайға қатысты халықаралық ұйымдар мен шет мемлекеттердің ақпараттық көздерінен жаңалықтарды оқи алды.

Бұл кейстерден «жаңа медиа - жастарды саяси қатысуға үндейтін мықты құрал болып табылады» деген тұжырымдама жасауға болады. Яғни, саяси өмірге қатысуда әлеуметтік желінің рөлі қазіргі таңда өте жоғары екендігін байқауға болады.

Қазақстандағы онлайн және офлайн саяси қатысудың ерекшеліктері

Қазақстанда онлайн мен офлайн қатысуды салыстырғанда, онлайн қатысудың үлесі өте жоғары. Бұның басты себебі, жастар офлайн наразылыққа шыққан жағдайда саяси қудалаудан қорқады. Қаңтар оқиғасы кезінде митингке халықты қолдау үшін барған жазықсыз жастар сотталып кеткен еді. Сонымен қатар, қаңтар оқиғасынан кейін онлайн сөз бостандығының шектеулеріне әкелді [30]. Азаматтық қоғамның көптеген өкілдері оқиғаларды жариялау және құжаттау бойынша өздерінің қоғамдық және кәсіби міндеттерін орындай отырып, құқық қорғау органдарының қысымына ұшырады. Тұтқындау, азаматтарды құқық қорғау органдарына жаппай түсініктеме беруге шақыру, журналистер мен блогерлерді тұтқындау, посттарды жариялағаны үшін әкімшілік айыппұлдар, физикалық шабуылдар және ақпараттық сайттарды бұғаттау – мұның бәрі сөз бостандығы құқығының бұзылуын көрсетеді. Тарихқа шолу жасайтын болсақ, 1986 жылғы желтоқсан оқиғасында жастар митингке шыққаны үшін жазаланғаны халықтың жадында мәңгіге қалған. Сондықтан да, әр отбасыда ата-аналары балаларының болашағын ойлағандықтан, үнемі басып отыруларына тура келеді.

2022 жылдың қаңтары мен ақпан айларында Алматы қаласының тұрғындары қала әкімі Ерболат Досаевқа қарсы онлайн петицияға қол қойып, рұқсат етілген митинг ұйымдастырған болатын. Бұл митингті өткізуге Е. Досаевтың өзі рұқсат еткен, себебі кез келген наразылық, агитация, немесе бейбіт шерулерге әкімшіліктің рұқсаты керек [31]. Онлайн петиция 2022 жылдың 1 ақпанында 19 мың қол жинаған [32]. Петицияда Ерболат Досаевтың жасаған қызметі, қателіктері мен халыққа ұнамсыз жақтары жазылған. Петиция авторы Владимир Иванов: «Енді осының бәріне қарамастан, Forbes тізімінен Ерболат Досаевты Алматы қаласының әкімі етіп тағайындайды! Біз, петицияға қол қойған азаматтар бұл тағайындауға үзілді-кесілді қарсымыз! Әділ сайлау арқылы әкімді сайлауға рұқсат етіңіз! Бұл

біздің құқығымыз!» - деп жазған. 2022 жылдың 5 ақпанында Алматы қаласындағы Шоқан Уәлиханов атындағы алаңға 100-ге жуық адам жиналған болатын. Онлайн петицияда 19 мың азамат қарсылықтарын көрсеткенмен, қарсылығын офлайн түрде шығып көрсеткен 100-ге жуық қана азамат болды. Бұл қаңтар оқиғасынан кейін өткен рұқсат етілген алғашқы митинг болып табылады. Facebook желісінде «Алматы и Алматинцы» парақшасында Досаевтың қызметінен босатылуын талап еткен жазба жарияланған. Жазба астына 355 пікір қалдырылып, 942 лайк жинап, жазбаны 215 адам репост жасаған. Комментарий бөліміне қолданушылардың 99%-ы Алматы әкімі жайлы негативті пікірлер қалдырған.

Қорыта келе, жастардың саясатқа офлайн қатысуына қарағанда онлайн қатысуы белсенді екендігін тұжырымдауға болады. Онлайн петицияға қол қойғандар мен офлайн митингке шыққандар саны салыстыруға келмейді. Тіпті петицияны есепке алмай, Facebook әлеуметтік желісіндегі белсенділік саяси онлайн қатысудың үлесі офлайн қатысуға қарағанда жоғары екендігін көрсетеді.

Қорытынды

Қорытындылай келе, жастардың саяси процестерге онлайн қатысуы бірден офлайн немесе дәстүрлі қатысуына итермелемейді, алайда әлеуметтік желілердің жастардың саяси қатысуына ықпал етіп жатқанын жоққа шығаруға болмайды.

Әлеуметтік желілердегі саяси талқылаулар, посттар, жаңалықтар жастардың саяси білім деңгейін көтеруге және саясатқа деген қызығушылықтарын арттыруға көмектеседі. Сонымен қатар, саяси фактілер мен жаңалықтар неғұрлым көп таратылатын болса, соғұрлым жастардың қоғамдық санасы мен пікірінің қалыптасуына көмектеседі. Негізі, әлеуметтік желілерді адам қандай мақсатта қолданатын болса, сол салада мықты дамуына көмектеседі. Сондықтан, әлеуметтік медианы саяси мақсатта қолдану арқылы жастардың саяси белсенділігін арттыруға болады. Алдыңғы зерттеулерге сүйенетін болсақ, жалпы халықтың 50%-дан астамы 35 жасқа дейінгі жастар

интернет қолданады және уақытының көп бөлігін онлайн өткізеді. Жастардың саяси мәдениетінің трансформациялануы үшін әлеуметтік желілер өте маңызды рөл ойнайды деуге болады. Себебі, жастардың саяси ойлау қабілеті де біртіндеп өзгеріп, саяси процестерге басқаша көзқараспен қарайтын болады. Болашақта Қазақстанда жастардың әлеуметтік желілердегі саяси және азаматтық белсенділігінің даму әлеуеті бар. Яғни, қазіргі уақытта жастардың саясатқа онлайн қатысуы көп ұзамай өз позициясын дәстүрлі түрде білдіруінің алғышарты болып табылады. Сондықтан, әлеуметтік медиаға аса көңіл бөлген жөн.

Зерттеу барысындағы салыстырмалы талдау қорытындысы бойынша Қазақстан жастарының жартысына жуығы саясатқа мүлдем қызықпайды, ал қалған бөлігі өте қатты немесе белгілі бір дәрежеде қызығып, өзінің позициясын онлайн немесе офлайн саяси қатысуда білдіруге тырысады деген тұжырымға келуге болады. Саяси контентті көбінесе елімізде жастар арасында танымал Вконтакте, Instagram және YouTube платформаларында алатыны, және сол

әлеуметтік желілер арқылы посттар мен жаңалықтарды жақындарымен бөліседі. Митинг, наразылық акциялары сияқты саяси қатысу процестеріне шақыртулар көбінесе осы желілер арқылы жүзеге асады. Егер де билік басындағыларға бұл бас көтерулер жағымсыз әсер ететін болса, елімізде интернет желісін ажырату белең алады. Бұл – әлеуметтік желілердің саяси қатысуға өте қатты әсер ететініне анық дәлел бола алады.

Бұдан шығатын қорытынды, Қазақстанның жастары елімізде болып жатқан жәйттарға аса қатты қызығушылық білдірмесе де, әлеуметтік желілердің арқасында ақпарат алып отыр. Яғни, қазіргі уақытта жастардың жоғары деңгейде қызығушылығы болмаса да, уақыт өте келе саяси процестерге араласу бірте-бірте артуда. Себебі, әлеуметтік желі адамның саяси білімін жетілдіріп қана қоймай, азаматтық позициясының қалыптасуына септігін тигізеді. Әрине, бұның бәрі бірден бола қоятын процесс емес, ол «қарлы әсер» («snowball effect») тәрізді жүзеге асады деп есептейміз.

Әдебиеттер тізімі

1. Norris P. "The Impact of the Internet on Political Activism: Evidence from Europe // International Journal of Electronic Government Research. – 2005. – P. 20–39.
2. Zuniga H.G., Molyneux L., Zheng, P. social media, political expression, and political participation: Panel analysis of lagged and concurrent relationships. Journal of Communication. – 2014. – P. 612–634.
3. Access Now. #KeepItOn: the return of digital authoritarianism Internet shutdowns in 2021. [Электрон. ресурс] – 2023. – URL: <https://www.accessnow.org/cms/assets/uploads/2022/05/2021-KIO-Report-May-24-2022.pdf> (accessed 01.03.2023).
4. Insebayeva S. "Visions of Nationhood Youth, Identity and Kazakh Popular Music.". In The Nazarbayev Generation. Youth in Kazakhstan. – New York: Lexington Books, 2019. – P. 177–190.
5. Казахстанская правда // Как привязать IMEI-код телефона к ИИИИ. [Электрон. ресурс] – 2023. – URL: <https://kazpravda.kz/n/kak-privyazat-imei-kod-telefona-k-iin/> (қаралған күні: 20.02.2023).
6. Zuniga H.G., Jung N., Valenzuela S. Social media use for news and individuals' social capital, civic engagement and political participation. Journal of Computer-Mediated Communication. – 2012. – № 17(3). – P. 319–336.
7. Brady H.E. Political participation. In J. P. Robinson, P. R. Shaver, L. S. Wrightsman, Measures of Political Attitudes, New York: Academic Press. – 1999. – P. 737–801.
8. Verba S., Nie N.H. Participation in America: Political democracy and social equality. – New York: Harper & Row. – 1972. – P. 56–65.
9. Jennings F.J., Suzuki V.P., Hubbard A. Social media and democracy: Fostering political deliberation and participation. Western Journal of Communication. – 2020. – № 85(2). – P. 147–167.
10. Obar J.A., Wildman S. Social media definition and the governance challenge: An introduction to the special issue. Telecommunications policy. – 2015. – № 39(9). – P. 745–750.
11. Smyth T.N., Best M.L. Tweet to trust: Social media and elections in West Africa. In Proceedings of the Sixth International Conference on Information and Communication Technologies and Development: Full Papers. – 2013. –Vol. 1. – P. 133–141.

12. Miller P.R., Bobkowski P.S., Maliniak D., & Rapoport R.B. Talking politics on Facebook: Network centrality and political discussion practices in social media. *Political Research Quarterly*, – 2015. – № 68(2). – P.377–391.
13. Isaacs R. “The Kazakhstan Now! Hybridity and Hipsters in Almaty. Negotiating Global and Local Lives.” In *The Nazarbayev Generation. Youth in Kazakhstan*. – New York: Lexington Books. – 2019. – P. 227-243.
14. Yamamoto M., Kushin M.J., Dalisay F. Social media and mobiles as political mobilization forces for young adults: Examining the moderating role of online political expression in political participation. *New Media & Society*. – 2015. – № 17(6). – P. 880–898.
15. Caron C., Raby R., Mitchell C., Thewissen-LeBlanc S., Prioletta J. From concept to data: Sleuthing social change-oriented youth voices on YouTube. *Journal of Youth Studies*. – 2017. – № 20(1). – P. 47–62.
16. Vitak J., Zube P., Smock A., Carr C. T., Ellison N., Lampe C. It’s complicated: Facebook users’ political participation in the 2008 election. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*. – № 14(3). – 2011. – P. 107–114.
17. Bode L., Dalrymple K.E. Politics in 140 characters or less: Campaign communication, network interaction, and political participation on Twitter. *Journal of Political Marketing*. – 2016. – № 15(4). – P. 311–332.
18. Feezell J.T. Agenda setting through social media: The importance of incidental news exposure and social filtering in the digital era. *Political Research Quarterly*. – 2018. – № 71(2). – P. 482–494.
19. Gaby S. The civic engagement gap (s): Youth participation and inequality from 1976 to 2009. *Youth & Society*. – 2017. – № 49(7). – P. 923–946.
20. Akorda.kz // Мемлекет басшысы «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне мемлекеттік жастар саясаты және әлеуметтік қамсыздандыру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңына қол қойды. [Электрон. ресурс] – 2023. – URL: <https://akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kazakstan-respublikasynyn-keybir-zannamalyk-aktilerine-memlekettik-zhastar-sayasaty-zhane-aleumettik-kamsyzdandyru-kol-koydy-24114022> (қаралған күні: 24.02.2023).
21. KazInform.kz // Қазақстанда жастар саны 6 миллионға жетті – министр, 13.01.2023. [Электрон. ресурс] – 2023. – URL: <https://www.inform.kz/kz/kazakstanda-zhastar-sany-6-millionga-zhetti-ministr-a4023202> (қаралған күні: 24.02.2023).
22. 2023–2027 жылдарға арналған жастар саясатының Концепциясы. [Электрон. ресурс] – 2023. – URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/documents/details/399332?lang=ru> (қаралған күні: 04.03.2023).
23. Попова О.В. Политическая онлайн-коммуникация молодежи российских мегаполисов. Новые медиа и коммуникации. [Электрон. ресурс] – 2023. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/politicheskaya-onlayn-kommunikatsiya-molodezhi-rossiyskih-megapolisov> (қаралған күні: 04.03.2023).
24. Шарипова Д., Бейменбетов С. Молодежь в Казахстане 2021: оценка ценностей, ожиданий и стремлений. Friedrich-Ebert-Stiftung Kazakhstan, Алматы, 2021.
25. NEWSru.com. Штабы Навального подсчитали участников протестов 23 января - до 300 тыс. Многие штабы «обезглавлены», но объявлена дата новых акций. [Электрон. ресурс] – 2023. – URL: <https://www.newsru.com/russia/24jan2021/250k.html> (қаралған күні: 03.03.2023).
26. Schafer J. Delayed gratification in political participation. *American Politics Research*. – 2020. – № 49(3). – P. 304-312.
27. Азаттық радиосы. Елде интернет өшіп, байланыс нашарлады. Азаттық сайты ашылмай қалды, 2022. [Электрон. ресурс] – 2023. – URL: <https://www.azattyq.org/a/31640540.html> (қаралған күні: 05.03.2023).
28. Top10VPN. Government Internet Shutdowns Cost Almost \$24 Billion in 2022. [Электрон. ресурс] – 2023. – URL: <https://www.top10vpn.com/research/cost-of-internet-shutdowns/#internet-shutdowns-2022-cost-by-country> (қаралған күні: 04.03.2023).
29. Новые Известия on-line. Казахский программист раздавал интернет, когда власти его блокировали. [Электрон. ресурс] – 2023. – URL: <https://newizv.ru/news/2022-01-14/kazahskiy-programmist-razdaval-internet-kogda-vlasti-ego-blokirovali-342682> (қаралған күні: 03.03.2023).
30. Drfl.kz ландшафт цифровых прав и свобод. Специальный отчет “Qazaqstan Shutdown 2022” ограничения цифровых прав во время и после январских событий. [Электрон. ресурс] – 2023. – URL: https://drfl.kz/assets/pdf/ru-presentation-final_compressed.pdf (қаралған күні: 04.03.2023).
31. Turan Times. В Алматы прошел мирный митинг против нового акима. [Электрон. ресурс] – 2023. – URL: <https://turantimes.kz/regions/32674-v-almaty-proshel-mirnyj-miting-protiv-novogo-akima.html> (қаралған күні: 03.03.2023).
32. Egov press. Петиция против назначения Ерболат Досаева. [Электрон. ресурс] – 2023. – URL: <https://egov.press/1211-petisiya-dosayev.html> (қаралған күні: 01.03.2023).

А. Б. Алишерова¹, Ж.М. Толен²

¹ *Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан*

² *Университет «Туран», Алматы, Казахстан*

Роль новых медиа в политическом участии молодежи в Казахстане

Аннотация. В данной статье исследуется участие молодежи в политической жизни Казахстана и роль новых медиа. Обсуждается теоретико-концептуальное значение политического участия и социальных сетей. Цель исследовательской работы состоит в том, чтобы внести свой вклад в дебаты в этой области, исследуя, как новые средства массовой информации способствуют участию молодежи в политической жизни. В качестве гипотезы работы была принята концепция, согласно которой «новые медиа способствуют повышению политического участия и активности молодежи».

На основе исследовательской работы молодежи Казахстана и России по использованию социальных сетей проводится анализ политического участия молодежи и взаимодействия новых медиа. Проводится сравнительный анализ активности политического участия молодежи России и Казахстана, выявляются особенности политического участия молодежи Казахстана. Установлено, что три наиболее часто используемых социальных сетей среди молодежи этих двух стран – это сети Вконтакте, Instagram, YouTube. С целью изучения специфики онлайн и офлайн участия проводится кейс-стади. Будет проведен анализ политических событий, произошедших в Казахстане и России, в частности крупных протестов в поддержку Алексея Навального в России и события «Кровавого Января» в Казахстане. По итогам сравнительного анализа в ходе исследования был выявлен уровень интереса молодежи Казахстана к политике.

В результате исследования делается вывод о том, что в настоящее время молодежь получает политическую информацию с помощью социальных сетей. Сделан вывод, что в будущем в Казахстане есть потенциал для развития политической и гражданской активности молодежи в социальных сетях, то есть, хотя в настоящее время молодежь не проявляет высокого интереса к политике, со временем вмешательство в политические процессы постепенно увеличивается. Кроме того, их онлайн-участие в политике является предпосылкой для того, чтобы вскоре выразить свою позицию офлайн.

Ключевые слова: *политическое участие, молодежь, Казахстан, новые медиа, социальные сети, политическая и гражданская активность.*

A.B. Alisherova¹, Zh.M. Tolen²

¹ *Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan*

² *Turan University, Almaty, Kazakhstan*

The role of new media in the political participation of young people in Kazakhstan

Abstract. In this article the participation of young people in the political life of Kazakhstan and the role of new media will be examined. The theoretical and conceptual significance of political participation and social networks is discussed. The aim of the research is to contribute to the debate in this area by exploring how new media contribute to the participation of young people in political life. As a hypothesis of the work, the concept was adopted, according to which «new media contribute to the increase of political participation and activity of young people.»

Based on the research work of the youth of Kazakhstan and Russia on the use of social networks, the analysis of the political participation of young people and the interaction of new media is carried out. A comparative analysis of the activity of the political participation of the youth of Russia and Kazakhstan is carried out, the features of the political participation of the youth of Kazakhstan are revealed. It has been found that the three most frequently used social networks among the youth of these two countries are V Kontakte, Instagram, and YouTube. In order to study the specifics of online and offline participation, a case study is conducted. The analysis of the political events that took place in Kazakhstan and Russia is carried out, in particular the large protests in support of Alexei Navalny in Russia and the events of “«Qandy Qantar”» in Kazakhstan. Based on the results of a comparative analysis, the study has revealed the level of interest of young people in Kazakhstan in politics.

As a result, it is concluded that currently young people receive political information through social networks. It is concluded that in the future Kazakhstan has the potential for the development of political and civic activity of young people in social networks.

Keywords: political participation, youth, Kazakhstan, new media, social network, political and civic activism.

References

1. Norris P. "The Impact of the Internet on Political Activism: Evidence from Europe. *International Journal of Electronic Government Research*. 2005. P. 20–39.
2. Zuniga H.G., Molyneux L., Zheng, P. social media, political expression, and political participation: Panel analysis of lagged and concurrent relationships. *Journal of Communication*. 2014.P. 612–634.
3. Access Now. #KeepItOn: the return of digital authoritarianism Internet shutdowns in 2021. Available at: <https://www.accessnow.org/cms/assets/uploads/2022/05/2021-KIO-Report-May-24-2022.pdf> (accessed 01.03.2023).
4. Insebayeva S. "Visions of Nationhood Youth, Identity and Kazakh Popular Music." In *The Nazarbayev Generation. Youth in Kazakhstan*. New York: Lexington Books, 2019.P. 177–190.
5. Kazhstanskaja pravda. Kak privjazat' IMEI-kod telefona k IIN [Kazakhstan Pravda. How to bind phone IMEI code to IIN]. Available at: <https://kazpravda.kz/n/kak-privyazat-imei-kod-telefona-k-iin/> (accessed 20.02.2023).
6. Zuniga H.G., Jung N., Valenzuela S. Social media use for news and individuals' social capital, civic engagement and political participation. *Journal of Computer-Mediated Communication*. 2012. No. 17(3). P. 319–336.
7. Brady H.E. Political participation. In J. P. Robinson, P. R. Shaver, L. S. Wrightsman, *Measures of Political Attitudes*, New York: Academic Press. 1999. P. 737-801.
8. Verba S., Nie N.H. *Participation in America: Political democracy and social equality*. New York: Harper & Row. 1972. P. 56-65.
9. Jennings F.J., Suzuki V.P., Hubbard A. Social media and democracy: Fostering political deliberation and participation. *Western Journal of Communication*. 2020. № 85(2). P. 147-167.
10. Obar J.A., Wildman S. Social media definition and the governance challenge: An introduction to the special issue. *Telecommunications policy*. 2015. № 39(9). P. 745-750.
11. Smyth T.N., Best M.L. Tweet to trust: Social media and elections in West Africa. In *Proceedings of the Sixth International Conference on Information and Communication Technologies and Development: Full Papers*. 2013. Vol. 1. P. 133–141.
12. Miller P.R., Bobkowski P.S., Maliniak D., & Rapoport R.B. Talking politics on Facebook: Network centrality and political discussion practices in social media. *Political Research Quarterly*. 2015.№ 68(2). P.377–391.
13. Isaacs R. "The Kazakhstan Now! Hybridity and Hipsters in Almaty. Negotiating Global and Local Lives." In *The Nazarbayev Generation. Youth in Kazakhstan*. – New York: Lexington Books. 2019. P. 227-243.
14. Yamamoto M., Kushin M.J., Dalisay F. Social media and mobiles as political mobilization forces for young adults: Examining the moderating role of online political expression in political participation. *New Media & Society*. 2015. № 17(6). P. 880–898.
15. Caron C., Raby R., Mitchell C., Thewissen-LeBlanc S., Prioletta J. From concept to data: Sleuthing social change-oriented youth voices on YouTube. *Journal of Youth Studies*. 2017. № 20(1). P. 47–62.
16. Vitak J., Zube P., Smock A., Carr C. T., Ellison N., Lampe C. It's complicated: Facebook users' political participation in the 2008 election. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*. № 14(3). 2011. P. 107–114.
17. Bode L., Dalrymple K.E. Politics in 140 characters or less: Campaign communication, network interaction, and political participation on Twitter. *Journal of Political Marketing*. 2016. № 15(4). P. 311–332.
18. Feezell J.T. Agenda setting through social media: The importance of incidental news exposure and social filtering in the digital era. *Political Research Quarterly*. 2018. № 71(2). P. 482–494.
19. Gaby S. The civic engagement gap (s): Youth participation and inequality from 1976 to 2009. *Youth & Society*. 2017.№ 49(7). P. 923–946.
20. Akorda.kz. Memleket bassysy «Qazaqstan Respublikasynyñ keibir zañnamalyq aktlerine memlekettik jastar saiasaty jáne áleumettik qamsyzdandyru máseleleri boıynsha ózgerister men tolyqtyrular engizu turaly» Qazaqstan Respublikasynyñ Zañyna qol qoidy [The head of state "On some legislative acts of the Republic of Kazakhstan on issues of state youth policy and social security" On introduction

of changes and additions" to the Law of the Republic of Kazakhstan put]. Available at: <https://akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kazakstan-respublikasynyn-keybir-zannamalyk-akterine-memlekettik-zhastar-sayasaty-zhane-aleumettik-kamsyzdandyru-kol-koudy-24114022> (қаралған күні: 24.02.2023).

21. KazInform.kz // Қазақстанда жастар саны 6 миллионға жетті – министр, 13.01.2023. [Электрон. ресурс] – 2023. – URL: https://www.inform.kz/kz/kazakstanda-zhastar-sany-6-millionga-zhetti-ministr_a4023202 (қаралған күні: 24.02.2023).

22. 2023–2027 жылдарға арналған жастар саясатының Консепсиясы. Available at: <https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/documents/details/399332?lang=ru> (accessed 04.03.2023).

23. Popova O.V. Politicheskaja onlajn-kommunikacija molodezhi rossijskih megapolisov. Novye media i kommunikacii. [Political online communication of the youth of Russian megacities. New media and communications]. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/politicheskaya-onlajn-kommunikatsiya-molodezhi-rossijskih-megapolisov> (accessed 04.03.2023).

24. Sharipova D., Bejmenbetov S. Molodezh' v Kazahstane 2021: ocenka cennostej, ozhidanij i stremlenij. Friedrich-Ebert-Stiftung Kazakhstan [Youth in Kazakhstan 2021: assessment of values, expectations and aspirations], 2021.

25. NEWSru.com. Shtaby Naval'nogo podschitali uchastnikov protestov 23 janvarja - do 300 tys. Mnogie shtaby «obezglavleny», no objavlena data novyh akcij. [Navalny's headquarters counted the protesters on January 23 - up to 300 thousand. Many headquarters were «decapitated», but the date of new actions was announced]. Available at: <https://www.newsru.com/russia/24jan2021/250k.html> (accessed 03.03.2023).

26. Schafer J. Delayed gratification in political participation. American Politics Research. 2020. № 49(3). P. 304-312.

27. Azattyk radiosy. Elde internet oship, bajlanys nasharlady. Azattyk saity ashylmaj kaldy, 2022. [Radio Azattyk. In the country, the Internet was turned off and the communication deteriorated. The website of Azattyk was not opened]. Available at: <https://www.azattyk.org/a/31640540.html> (accessed 05.03.2023).

28. Top10VPN. Government Internet Shutdowns Cost Almost \$24 Billion in 2022 . Available at: <https://www.top10vpn.com/research/cost-of-internet-shutdowns/#internet-shutdowns-2022-cost-by-country> (accessed 04.03.2023).

29. Novye Izvestija on-line. Kazahskij programmist razdaval internet, kogda vlasti ego blokirovali. [Novye Izvestia on-line. A Kazakh programmer shared the Internet when the authorities blocked it]. Available at: <https://newizv.ru/news/2022-01-14/kazahskiy-programmist-razdaval-internet-kogda-vlasti-ego-blokirovali-342682> (accessed 03.03.2023).

30. Drfl.kz landshaft cifrovyyh prav i svobod. Special'nyj otchet "Qazaqstan Shutdown 2022" ogranichenija cifrovyyh prav vo vremja i posle janvarskih sobytij. [Drfl.kz landscape of digital rights and freedoms. Special report «Kazakhstan Shutdown 2022» restrictions on digital rights during and after the January events]. Available at: https://drfl.kz/assets/pdf/ru-presentation-final_compressed.pdf (accessed 04.03.2023).

31. Turan Times. V Almaty proshel mirnyj miting protiv novogo akima. [A peaceful rally against the new mayor was held in Almaty]. Available at: <https://turantimes.kz/regions/32674-v-almaty-proshel-mirnyj-miting-protiv-novogo-akima.html> (accessed 03.03.2023).

32. Egov press. Peticija protiv naznachenija Erbolata Dosaeva. [Petition against the appointment of Yerbolata Dosaeva]. Available at: <https://egov.press/1211-petisiya-dosayev.html> (accessed 01.03.2023).

Авторлар туралы мәлімет:

Әлішерова Айгерім Бақытжанқызы – Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, саясаттану кафедрасының PhD докторанты, Алматы, Қазақстан.

Төлен Жеңісбек Мұратбекұлы – PhD, «Тұран» университетінің «Аймақтану және халықаралық қатынастар» кафедрасының меңгерушісі, Алматы, Қазақстан.

Alisherova Aigerim Bakytzhankyzy – PhD student, Department of Political Science, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan.

Tolen Zhengisbek Muratbekuly – PhD, Head of the Department of Regional Studies and International Relations, Turan University, Almaty, Kazakhstan.